yeryüzü

BU SAYIDA

ORHAN VELİ — AHMET CEYHAN
M. ABİDİN ÖZKAN — ANTONİO MACHADO
ARİF BARİKAT — GARCİA LORCA
NİHAT BURUŞUK — MEMET FUAT
RIFAT ILGAZ — ŞÜKRAN KURDAKUL
CAHİT IRGAT

ON BEŞ GÜNLÜK FİKİR, SANAT DERGİSİ

SAYI: 2 — 1 KASIM 1951 — Kuruş: 20

... Yarg tarafından TÜSTAV'a bağışlanmıştır

29 EKİM VE SANATIMIZ

29 Ekim bayramı ve onu hazırlıyan Milli Kurtuluş savaşı Türk halkının bağımsızlık ve özgenliği uğrunda neler yapabileceğini bütün dünyaya gösterdi. Yurdun her köşesi emperyalist devletler arasında keyfe göre paylaşılmış ve bu toprağın halkı çeşitli efendilere ebediyen kölelik etmeleri için zorla zincire vurulmak istenmişti. Kurtuluş savaşımızın en önemli vasfı onun sömürgeleşmeğe karşı başarılmış bir halk hareketi oluşudur. Böyle azametli ve Milli bağımsızlığımız bakımından bir dönüm noktası olan hareketin arkasından onun ekonomik ve kültürel temellerinden, sosyal ve siyasal kuvvetlerinin kurulup genişletilmesi gerekiyordu.

Halbuki 29 ekim 1923 ten bu yana bütün bu alanlarda emperyalizme karşı kazanılmış olan savaşı perçinleştirecek ve halkı bu atmosfer içinde refaha, gerçek hürriyete, eşitliğe doğru gelişip gitmesini sağlıyacak temel prensiplerden hiçbirisi konulamamıştır. O günden beri yapılan inkilaplardan birkaç yıl geçer geçmez yüz geri edilmiştir. Çünki ilim ve sanat halkla ilgisini kesmiş küçük bir topluluğun zevk ve çıkarlarını temin ve tatmin aleti haline gelmiştir. Biz bu olayların yalnız kültür ve sanat cephesi üzerinde duracağız. Milyonla işsizin, topraksızın ardı arkası kesilmez feryadı karşısında üniversitelerimizde okutulan ekonomi ilmi, hukuk ilmi olaylarla taban tabana zıt ve tatbik kabiliyeti olmıyan bir garib nesne değil midir?

Sanat ve kültür, halkın ümidini ve çalışma gayretini hayata bağlılığını arttıracak yerde onları yaşadığına pişman eden, faydalı hamlelerinin ve düşüncelerinin inkişaflarını köstekliyen onları daimî bir uyuşukluk içinde kaderine kazasına razı bir duruma götürmeye çalışan bir anlayışı amaç edinmiştir.

Kültür ve sanatta ana dava olarak halkın ve onun meselelerinin ele alınmayısından dolayı ve divan edebiyatı gibi sadece küçük bir topluluğun duygu ve düşüncelerine tercüman olmakla yetinilmiş ve böylece karşımıza bir takım bostan korkulukları dikilmiştir.

İşte bu cins sanatın tipik bir örneği Yahya Kemali Sultanhamit devrinde cülûsiyeci, İttihatı terakki zamanında saki, milli mücadelede kaçak, diktatörlük devrinde ırkçı, 14 mayıstan sonra da demokrat şair. Her devrin başa güreşen pehlivanlarının nabzına göre şerbet veren ve şairliği erişilmez hale getirilen Yahya Kemal Yirmi Milyonun yüzde kaçına hitab eder?

Bereket versin sanat alanında bu kadar verimsiz, oyalıyıcı ve bukadar afyonu bol gayretkeşlikler devam ederken, halkın kendi bağrından, şartların bütün verimsizliğine rağmen vaktiyle Divan edebiyatı karşısında halk edebiyatının gelişmesi gibi müsbet bir gelişme vardır. Fakat bu gerçek ötekinin devamlı baskısı altında gerektiği gibi bulunduğundan daha enine boyuna serpilip yayılamıyor.

29 Ekimin gerçek bekçisi ve sahibi işte bu her türlü vasıtasızlık içinde çırpınan ve bütünü ile halkın malı olan Milli Bağımsızlığı kendisine şiar edinmiş bir sanat görüşü ve anlayışıdır.

29 Ekim bayramını bu anlayışla selamlarken gelecekteki bayramları türk halkının barış ve özgenlik içinde kutlamasını dileriz.

YERYÜZÜ

ATATÜRK'ÜN ADI

Geçen günlerde, cumhuriyet bayramı dolayısiyla, cumhuriyetimizin kurucusu Atatürk'ü andık. Bu ayın onunda da ölümünün yıl dönümü dolayısıyla anacağız. Büyük büyük nutuklar çekeceğiz. «Sen ölmedin, Atatürk.» diyeceğiz; «Kalbimizdesin.» diyeceğiz; «Yolunda yürüyoruz.» diyeceğiz.

Her halde Atatürk'ten bugüne ne kaldığını düşünmeyeceğiz. Orada düşünmeyeceğiz ya, iki satır olsun düşünelim:

Atatürk sadece bu yurdun kurtarıcısı, cumhuriyetin kurucusu değildi. Milleti, çağdaş medeniyetler, batılı medeniyetler seviyesine ulaştırmak isteyen bir devrimci idi. En belli başlı işlerinden olan dil devrimi ile din devrimi de bu amaçla girişilmiş hareketlerdendi. Onun başladığı işi biz tamamlayacaktık. İşte, tamamlıyoruz:

İlk iş olarak arapça ezan, ondan sonra radyoda kuran, okullarda din dersi, yeni yapılan camiler, imam hatip kursları, ilâhiyet fakülteleri, hac seferleri, din dergileri bolluğu, okul kitaplarından çıkarılan türkçe terimler yerine arapça... En sonunda da bütün bunlar yetmiyormuş gibi Atatürk'ün ve devrimlerinin aleyhinde bir sürü yazı yazmış olanları yeniden öğretmenliklere tayinler.

Hâlâ nasıl anıyoruz Atatürk'ün adını? Utanmıyor muyuz?

Orhan Veli KANIK

ATATÜRK KONUŞUYOR

★ Efendiler bütün cihanın bilmesi lazımdır ki; Türkiye halkı, Türkiye Büyük Millet Meclisi ve onun hükümeti uşak muamelesine tahammül edemez. Her medenî millet ve hükümet gibi varlığının, hürriyet ve istiklâlinin tanınması talebinde katiyyen musırdır. Ve bütün davası da bundan ibarettir. Biz cenkcû değiliz. Sulh perveriz ve biran evvel sulhun teessüsünü görmek ve ona yardım etmek isteriz.

Milletimizin ve bütün cihanın sulh ve müsalemete ihtiyacı vardır.

★ Biz hayatını ve istiklâlini kurtarmak için çalışan erbabı sayiz, zavallı bir halkız. Mahiyetimizi bilelim. Kurtulmak yaşamak için çalışan ve çalışmağa mecbur olan bir halkız. Biz bu hakkımızı mahfuz bulundurmak istikbalimizi emin bulundurabilmek için heyeti milliyemizce bizi mahvetmek istiyen emperyalizme karşı ve bizi yutmak istiyen Kapitalizme karşı mücahadeyi câiz gören bir mesleği takib eden insanlarız.

★ Yedi asırdanberi cihanın dört köşesine sevkederek, kanlarını akıttırdığımız, kemiklerini yabancı topraklarda bıraktığımız ve yeni asırdanberi emeklerini ellerinden alıp israf eylediğimiz ve buna mukabil daima tahkir terzil ile mukabele ettiğimiz ve bunca fedakarlıklarına, ihsanlarına karşı nankörlük, küstahlık ve cebbarlıkla uşak menzilesine indirmek istediğimiz bu asil sahibin huzurunda bugün ihtiramla hakiki vaziyetimizi alalım.

CUMHURİYETÇİ İSPANYOL ŞAİRİ LORCA

Kanlı düğünün küçük sahnede temsili dolayısı ile eser, yazarı ve oynanışı hakkında bir haylı yazı yazıldı. Bütün bu yazıların müşterek acaip tarafı, Lorca gibi ileri görüşlü bir halk sanatçısının hiç bir kanaat taşımadığı ve hiç bir siyasi partiden olmadığı hususunda ısrarla durmaları idi. Türk okuyucusuna böyle hareket ederek Lorca'yı yanlış tanıtmak ve onun hakiki değerini belirtmemek noktasında münekkit geçinen bu baylar adeta kalem ve söz birliği etmişe benziyorlardı. Lorca'yı onların kaleminden tanımak şanssızlığına uğrıyan türk okuyucusu İspanyol faşistleri tarafından onun öldürülüşünü halli imkânsız bir muamma imiş gibi karşıladılar.

Halbuki mesele basitti. Lorca, da dünyanın bütün ileri halk sanatçıları gibi aktif bir anti-faşistti. Yani İspanyol faşistlerinin ve onların milletler arası elebaşılarının âmansız düşmanı idi. Bu düşmanlığını şiirleri, piyesleri ve öteki yazıları ile kendi halkına ve dünya halklarına bu uğurda can verinceye kadar haykırmaktan bir an bile geri durmamıştı. İşte Lorca'yı falanjistler bunun için yok ettiler. Sırası düşmüşken şunu belirtelim ki kalemini halkının emrine ve[illegible] çektiklerini dile getiren onur [illegible]ket ve iztirapları ile yanıp tutuşan [illegible] sanatçının siyasi olmamasına imkân yoktur. Dünyanın bütün ileri, kalbur üstü halk sanatçıları tepelerinden tırnaklarına kadar siyasidirler. Bu tarih boyunca böyle gelmiş ve böyle gidecektir.

Lorca kısa süren hayatı boyunca çeşitli sanat kollarında çalışmış ve muvaffak olmuş çok cepheli bir sanatçıdır. 1899 da Granadada dünyaya gelmiştir. 37 yaşında iken yine Granadada İspanyol faşistleri tarafından öldürülmüştür.

Meşhur kompozitör Manuel de Falla ile birlikte İspanyayı köy köy dolaşarak halk türkülerini, destan ve ağıtlarını toplamıştır. Endülüs halk türküleri bu çalışmaların mahsulüdür. Aynı zamanda piyanist olan, halk romans ve şarkıları besteliyen Frederico Garcia Lorca İspanyol folkloruna büyük yardımlarda bulunmuştur.

Bir aralık resme çalışmış, yağlı boya ve kara kalem muvaffak tablolar meydana getirmiş ve hatta sergi açacak kadar faaliyet göstermiştir.

Lorca tiyatro ile daha mektep sıralarında iken meşgul olmıya başlamış, mektep temsillerinde rol almış, piyes ve senaryolar kaleme almıştır.

Bütün bunlardan başka. Lorca son asrın İspanyol edebiyatının en büyük şairlerinden biridir. Onun şairliği bütün öteki sanat faaliyetlerinden daha ön planda göze çarpar 1921 de ilk şiir kitabını neşreden şairimiz derhal dünya çapında bir şöhret edinmiştir. Şiirlerinde İspanyol halkını bütünü ile kucaklıyan ve lirizmde şahikalara yükselmiş bulunan F. G. Lorca pek genç sayılabilecek bir yaşta olgunlaşıvermiştir. Bu süratli olgunlaşışını halkla haşır neşir olmasına medyun bulunduğunu itiraf etti 1924 de ilk ciddi dramı (Mariana Pineda)yı neşretti. Eserde, hürriyet tarafdarlarına hazırladığı bir bayrağın üzerine — Kanun, hürriyet, müsavat — kelimelerini işlerken çok genç yaşta kralcılar tarafından öldürülen Mariana Pineda'nin ölüm sahnesi onun hangi taraftan olduğunu açıkca gösterir.

Kanlı düğün şairini — şairini demek doğru olur çünkü bu eser içinde yer yer manzum kısımları da bulunan hakiki mensur bir şiirdir. — daha geniş ölçüde modern bir tiyatro yazarı olarak tanıtmaya vesile olmuştur. Eserin başından sonuna kadar akıp giden baş döndürücü lirizmini ve İspanyol sıcak kanlılığını belirtmek yabancı sahneler ve artistler için

(Sonu üçüncüde)

Aydına Düşen Görev

Toplumsal olayları inceden inceye düşünüp araştırmadan kaçınmak herşeyden evvel toplum içinde yaşıyanlara zararlı olmaz mı? Gelin görün ki bu gerçek bizim aydınımızın, bizim okuryazarımızın kafasında Milli kurtuluş kavgamızın sunca yılında bile yerini bulamamıştır.

Meselâ yakın günlerde bir irtica tehlikesinden bahsetmiyen tek gazete, bu tehlikeyi kendi görüşlerine göre tahlil etmiyen tek aydın yoktur. Zaten bu tabii birşeydir. Memleketimizin her nefes alan insanı Vahdettin efendinin emperyalistlerle birlik olduğunu unutmamıştır. Unutmamıştır amma bu irtica kuvvetlerinin son günlerde neden bu denli saldırmalar yaptığını da düşünmeğe gitmemiştir. Gidemeyince de yaza tarafı dini olan irticanın tura tarafındaki politik bezeyanları da geride meçhuller aleminde kalmaz mı?

Elbette ki okur yazarda ve aydında görülen bu araştırma katlığının bir takım sebepleri vardır. Bunların başında okur yazarın eğitim şartları gelir. Bunlarda Okulda öğretmen ve kitap; hayatta gazete-sinema-tiyatro kitap yoludur. Bu gün okur yazarı toplumsal olayları belli bir düşünme metodu ile araştırmıyor diye suçlandırmak bir yönden de onu öylece bırakan eğitim kuvvetlerini azımsayıp suçlandırmak demek olur. Yani okulda öğretmenin, hayatta sinamanın-tiyatronun gazetenin eğitme görevini başaramaması yahutta kimbilain böyle bir görevden yan çizmesi demek olur. Buna göre de okur yazarı ve aydını büsbütün kabahatli görmekte meseleye yüzeyden bakıvermektir. Demek ki kabahatin çoğunluğu okur yazara bir kültür durumu hazırlıyan kuvvetlerdedir.

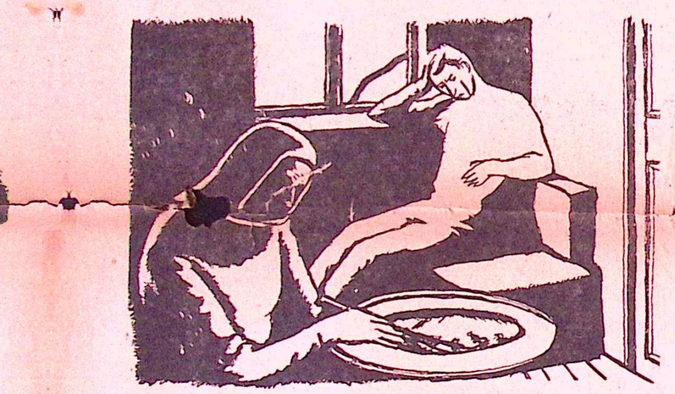
Aydın işsizliği günümüzün belli başlı bir meselesi halini almışsa nedendir? Bu toplumsal olayları araştırıp belirli ve düzenli bir sonuca varmak hareketlerini bulduğu sonuçlara göre ayarlamak aydının ve okur yazarın kendi meselesi olmazsa mesela bu işsizliği doğurmakta çıkarları bulunanların mı meselesi olacaktır?

İlk ve Orta Öğretim okullarının açılmasıyla ders kitaplarının vitrinlerdeki şâhane durumu da okur yazar olmanın memleketimiz halkına ne derece pahalıya oturtulmak istendiğini bal gibi göstermiştir. «Bırak yapsın, bırak geçsin» mavalının nihayet evveldenberi bir takım tacirlerin tekelinde bulunan kitap işine postu rahatça sermesine karşı öğrenci bahasının ve bizzat aydının söyliyecek o kadar nu lafı olmalıydı.

Günümüzün düşünce ve aksion adamlarından biri Descartes üzerine Sorbonne'de söylediği bir nutukta «Hayatın her alanı insan oğluna açıktır. Ve her inceleme her arayış tabiatı insana boyun eğdirir. Bilimler arasındaki eski barajlar yıkılmıştır. Bir tek metod vardır. Bilim tekniğe, tıp ahlâka, fikir aksiona felsefe hayata bağlıdır. Tecrübe ile akıl üzerine kurulan böyle bir felsefe bize her zaman en kötü şartlar içinde izdırapla kıvranırken bile aklımızı kullandıkça mesut olabileceğimizi öğretir» diyordu.

Aydının görevi toplumsal olayları yüzeyden üstünkörüden kabule yanaşmamayı öğrenmekle başlar, kötü belledikleriyle mücadele etmekle gelişir. Bunun içinde «yerleşmiş kıymetleri», «alışılmış dil» i hazırlop düşünce»yi geride bırakmak, «felsefeyi hayata», «fikri aksiona» götürmeyi bilmek gerektir.

Ahmet CEYHAN

MANGAL

— I —

Ev mi ev, oda mı oda,
Ne raflarda kap kaçak,
Ne duvarlarda ayna..
Nerden baksam iki minder
Masayı eskiciler götürdü
Kilimse çıktı mezada.
Evdir bu anam babam
İşte kapısı penceresi
Yemin etsen başın ağrımaz
Kapıda hane numarası..

— II —

Hasbahçenin tek gülü
Orta yerde bakır mangal
İnce belli
Yanık telli.
Halka halka küpeleri
Kesileyim şu duruşa
Bakırı, eski bakırdan
Yapısı, Rumeli yapısı
Balkanların ötesinde
Recep Ustanın örsünde
Açmış dünyaya gözünü
Hilesiz kömürle büyümüş

Küçük yaşta ev çevirmiş
Göçmen olmuş altısında
Üç harp görmüş
Tamam kırk dört kış içinde
Her gün ateşle kömürle
Ömür sürmek işten değil
Başka şey üç harp görmedi
İnsan taş olsa dayanmaz
Nasıl dayanır bakır mangal
Külsüz kömürsüz kalmış
Atılmış merdiven altına
Neler ne çileleler çekmiş.

— III —

Günler mangalla başlar
İşler mangalla yürür
Anası yakar Nuri'nin
Gecenin ayazı söndürür
Bakarsın ev hali bu
Patates gömülür külüne
Varlıkta çay demlenir
Kış gecelerinde tandır
Yaz günlerinde ocak
Kaynar fıkır fıkır tencere
İçindekilerini kim bilecek.

Rıfat ILGAZ

Musikicinin Sorumluluğu ve Gerçek Musiki

Zaman zaman musikici olsun, ressam, tiyatro yazarı, şair olsun genel olarak sanatcının sorumluluk derecesinden hatta sorumsuzluğundan söz açılır. Bazı kişiler sanatcıyı topluma karşı hiç «teahhüdü» olmayan keyfince iş görür bir kişi sanırlar. Yaptıklarına karışılmaz! İster gülden bahseder ister sevdalıları ile geçen vuslat âlemlerini sayıklarlar, dinliyecek-siniz. Öte yanda bizim gibi düşünenler var. Diyorlar ki, sanatcı da toplumu yapan diğer bireyler gibi görev sahibidir. Bu görev toplum meselelerine eğilmek, gidişatına göz kulak olmak, ihtiyaçlarını belirtmek, onu iyi güzel ve doğruya yöneltmektir. Sanatcı bireyle toplumu yapan birim olması yönünden ilgilenir. Böyle olunca sanatcının sorumluluğu da ortaya çıkmış oluyor: Toplumu ve dolayısı ile bireyi eğitmek, gelişimini sağlamak... Elbette ki bireyin bazı aşağılık eğilimlerini kendine konu yapmış sanat eseri beğenilmez.

Sanatcı görevini yaparken, halkın toplumsal gelişimini çelmeleyenlere karşı koyuş gücünü, sık sık kamçılaması gerekiyor. Yıldırmalara karşı halkın direnişini o destekliyecektir. — İster şair, ister ressam, ister musikici olsun — Toplum istismarını önce sezip hakkını arama yolunda kitleleri kışkırtan sanatcıdır. O yüzdendir ki hâkim sınıf mutlaka önce sanatcıya çatar, onu susturmak ister.

∴

Musiki, sahne sanatları gibi, çeşitli kişilerin ortaklaşa güçü ile topluma sunuluyor. Bu yönden şiir, resim v. b. dan farklı. O yüzdendir ki musikide başta icracı ve besteci olmak üzre esere katılan kişilerin görev ve sorumluluklarını pay etmek gerek. İcracının, bestecinin konu ve konuyu işleyiş biçimini değiştirmeme kaygısı vardır. Fakat bu hiç bir zaman benliğini bütün bütüne silmesi demek değil ki! Eserin topluma verilecek en uygun halini, ona en yararlı, en etkili olma yolunu bilen — çalgıcı, sarkıcı veya orkestra şefi olarak — icrasıdır.

Fakat ilk önce bestecinin geniş bir sorumluluğu var. Konuları seçip, elverişli başlaçlarla ileri ve gerçek musikiyi yaratmak ona düşüyor. İleri ve gerçek musikiden ne anladığımıza gelince...

∴

İster muazzam orkestra parçası, ister ufacık çalgı solosu olsun, kendine göre bir havası vardır. Dinliyeni içine alan, duygularını yönelten bir hava... İşte aradığımız bestecide bu gerçekleri yanklayan ileri bir hava olacaktır. Yaşama sevinci ile dolu, canlı, hayatın dinamik gerçeğini anlatan... Yoksa yeis dolu mistik bir dünya görüşüne ait olmayacak... İnsanı fantazilere sürükliemiyecek. Hele, çaresizliklere karşı «rabbani kudrete» sığınışın tevekkül dolu musikisi hiç değil... Varsın Verlain musikiyi «insanın kendini unutabilmesi için varolmuştur» sansın. Biz aksine musikiden insana canlı olduğunu hatırlatmasını bekliyoruz.

Konuyu örnekle daha kolay açıklayabilmek için Beethoven den bahsolunabilir. Ömründe, insanı kötümser edecek herşeye uğramıştır. Yoksulluk, sıhhatsizlik, sevgisine karşılık görememe, çağını aşmış insanca karakterinin ve sanatının gereği kadar anlaşılmaması v. b. Fakat buna rağmen o ilâhî kadere boyun eğip mistisisme düşmeniş ve karamsar bir umutsuzluğun kurbanı olmamıştır. Her yazdığında insana ve geleceğine insanışı haykırır.

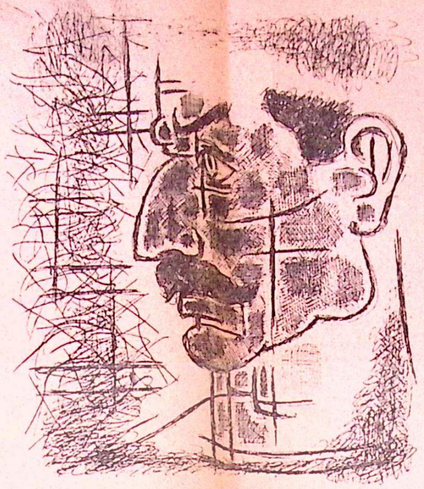
Musikiden içindeki topluma uygun bir konu ve dolayısı ile muhteva beklenir. Yoksun yığınların musikisi ile müreffehlerin ki elbette aynı değildir.

Sömürülen ve ezilen halkların musikisinde iztırabı ve ona direnişin sesini duymazmısınız? Hayatla didinişin humması yok mudur? Onu çoğu kere sözle, oyunla karışık buluruz. Halkın bu sanat gösterilerine folklor diyoruz.

Besteci gideceği yolun izlerini orada arayacaktır. Fakat bu primitif halk sanatının modern teknikle restorasyonu demek olmamalı. O eskiyi saklayıp topluma hiç bir şey vermemektir. — Belki sadece kullanılan tekniği sevdirir de, ileriki yaratmalara yol açar. —

Memleketimizde sık sık alaturka ile halk musikisi anlamları birbirine karıştırılır, aynı şey olduğu savunulur. Sistemin bir, sekizli taksimatın aynı, makam ve usullerin ortak oluşu iki musikinin farksız olması demek değildir. Sadece görünüşü ve şekli benzer kılar. Asıl değeri saklayan muhteva bütün bütüne bağkadır. Bu da onun önemini anlatmıyormu?

(Sonu üçüncüde)

MİLLÎ KURTULUŞ ŞARKISI

Bu defa çok helecanlı bir marş dudaklarındadır
İsterim hep birden Yirmi Sekiz yıl evvelkiyi
İsterim hep birden söyleyip Milli Kurtuluş şarkılarını
Erkek adımlarıyla caddelerimizden geçsiner.
Erkek adamlar; altı patlar tabanca, çakmaklı tüfenk
Öte yanda koca Emperyalizm hınç hınca
Neyler sanıyorsun yürekteki hınca
Bir defa meydanı kavgaya çıkınca
Bu toprak, bu buğday, bu tezgâh ve emek bizim.
Bu defa çok helecanlı bir marş dudaklarındadır
Onlar yine tutsun köprü başlarını
Onlar yine el ele versin kuvvetle
Bir tarafı hayatımızın dayanılmıyacak kadar garip
Bir tarafı yoksul, üzüntülü, kahredici,
Hanidenberi bütün memleket hürriyeti yaşamak bilip
Acısıyla direniyor yanıda bırakılan harabeden
Hanidenberi bütün vatanseverler ölümle dalga geliyor;

Hanidenberi gözlerinde unutulmuş
Bir iki çizgi Anadolundan senin
Egeli zeytin ağaçları yemyeşil
Senin kahrındır utanan gemleyde
Pamuk tarlaları ceğil;
Kaldır saçlarını alnın üzerinden
Dudaklarına inen kırık dökük çizgilere yüz verme
Ayağında kırmızı çöşk
Başında bir parça fistan
Bir mevsim Elbistan'dan Çukurovaya inme
Kara dumanlara dalmasın başın birkaç gün Zonguldakta
Menderes ovasında tütün dizme
Gün on altı saat nezgâh başında bakalım
İpliği pamuğu kendi halinde kalsın makinaların
Senin kahrındır utanan memlekette, senin kahrın
Şimdi büyük denizlerin kocaman dağların arkasında
Yine sensin karlar buzlar arasında eriyen
Sensin Anadolunun sıcacık delikanlısı
Yaz ayında ayağına yün çoraplar giyen
Gözün kaşın bir garib olmuş resimlerinde
Çehren yüzün bakılmaya kıyılmaz
İçin yanar da ahüzarından ötürü
Kaygını arzetmeye dillerin varmaz.

Gözlerinde unutulmuş bir iki çizgi Andolundan
Hiçbir vakit anlamadın bu kadar yalnız olduğunu
Bu kadar kalakalmadın karanlık ve karamsar
Merhum baban Vahdettin devrinden hatırlar
Çekilmiş sarâyı hümayûna mevkii iktidar
Yabancı bandıralı gemilerde şehrâyin
Caddede yabancı polis, kalemde yabancı plan
Maraşta Durdu Mehmet isyankâr,
Egede Yıldırımkemal hain
Ve Ali Kemallerin'hıyanet borusu çalmada İstanbulda,
Merhum baban Vahdettin devrinden hatırlar
Sen yetişmedin.
Gözlerinde bir iki unutulmuş çizgi Anadolundan
Çekilmiş sarayı hümayûna mevkii iktidar
Yine sensin karlar buzlar arasında kahrolan
Sensin yurdumun sıcacık delikanlısı
Bu defa çok helecanlı bir marş dudaklarındadır
İsterim hep birden Yirmi Sekiz Yıl evvelkiler
İsterim hep birden haykırıp Milli Kurtuluş şarkılarını
Erkek adımlarla kuvvetlerini göstersinler.

Şükran KURDAKUL

Yeni Meksika Rönesansının Yaratıcıları

Resimde, bilhassa freak denilen duvar resimlerinde, Rönesansın dev sanatçısı Michael Angelo'yu hatırlatan ve büsbütün yeni bir stilde şaheserler yaratan, asrımızın en büyük sanatçılarından Jose Clemente OROZCO, Diego RIVERA abidevi muazzam freskler meydana getirmişlerdir. Bunlardan Orozco 67 yaşında, 1950 sonlarında öldü. Meksika ve Amerikanın diğer yerlerindeki birçok büyük binaların Üniversite, hükümet konağı, adalet saraylarının duvarlarını şaheser freskleriyle süslemiş bulunuyor.

RIVERA da aynı işi yapmaktadır. «Kızıl» delilerin dağlanması ismli feci freski, Meksikada Cartes sarayının duvarlarından birindedir. Yine «Papaz başı» freski de ayni sarayın bir başka duvarındadır.

«Kızılderililerin vaftizi, reform» adını taşıyan muazzam freski, Meksika Milli sarayındadır. Bu tabloda din maskesi altında istismarın bütün korkunçluğu belirtilmiştir.

Cartes sarayındaki fresklerinden biri olan Köylü ihtilâli Lideri Emiliano Zapata elinde orağı ile beyaz bir atı yularından tutmuş olarak beyaz elbisesi ile temsil edilmektedir. Yine Cartes sarayındaki fresklerinden birinde «Felihten bir sahne» adı ile harp faciası ele alınmaktadır. Anlaşılan Cartes sarayının bütün duvarları Diego Riveranın «dev âsâ» freskoları ile boydan boya kaplı bulunmaktadır. Riveranın Meksikanın Cartes sarayındaki diğer bir freski de «Şeker kamışı kesilişi» tablosudur. Bu freskdeki beyaz bir at üzerinde gözsü çapraz fişekli bir eli mavzer ve öteki eli kırpaçlı ırgat başı şeker kamışının hangi şartlar altında devşirildiğini ve ayni freskin üst kısmındaki şeker kamışı dolu bir arabayı çeken bir sıra çıplak adamda sahne bunların nasıl naklolunduğunu canlandırıyor.

Cartes sarayındaki fresklerden birinde DIEGO «Papazlar soyup sovana çevirdikleriyle bir arada» adı altında din adamlarının kızıl derililerin ellerindeki avuçlarındakileri nasıl sızdırdıklarını, vicdanları gibi kirli ellerini öptürmek mukabilinde veya günah çıkartmak maskesi altında tabanı yarık yerlinin kanlarını doymak bilmiyen sülükler gibi nasıl emdiklerini anlatıyor.

Nihayet Meksika, Chapingo Ziraat Okulu kilisesine yaptığı freskte toplumun yenilikleree gebe olduğunu ve zirai kalkınma toprak reformu ve makinalaşma sayesinde insanın rahat nefes alabileceğini gösteriyor.

Bu iki sanat devrinin takipçilerinden sayılan Gratio Aguirre'ninde ötekiler gibi belli başlı çalışma kolu fresklerdir. 1902 de Guadalajarada doğmuş 1930 a kadar resimle uğraşmamıştır. Bundan sonra birdenbire Rivera ve Orozco'nun teşirlerine kapılarak fresklerine başlamıştır.

Aguirre'nin fresklerı de Meksiko şehrinin belli başlı binalarının duvarlarındadır. Gerek Meksika ve gerek New-Yorkta sayısız başarılı eserleri vardır. Aguirre yalnız bir ressam değil aynı zamanda bir politikacı ve hükümet adamıdır. Bilhassa sosyal ve ekonomik meselelerde derin bir anlayışı vardır. Meksikalı Köylü Kadın isimli freskinde acı bir realizm insanı çeker. Bir mısır yığını yanında ayakta duran derisi bakırlaşmış köylü kadınının yüzünde, çıplak ayakları ile üzerine bastığı toprağın bütün meşakkati okunmakta, onun iki yanından aşağıya doğru sarkıttığı elleri yapıcılık ve yaratıcılık kudretini belirtmektedir. Tabiatın ve toplumun kahrını çekmekten genç yaşta hasîn, bir hal alan Meksikalı köylü kadınının müşfik ve insan kalan tek tarafı gözleridir. Mısır koçanı ve binbir mihnet ve meşakkatle onu meydana getiren köylü kadın.

Meksikada OROZCO-DIEGO ile gerçek sanat rönesansı yeniden doğmuş bulunmaktadır. Bizim de bu yeni Rönesansın fresko yaratıcılarını tanıyıp, eserlerini hiç değilse renkli kopyalarından görüp öğrenmemiz çok faydalı olur.

Ressam.

Sanatcı bazı kaygılar içindedir. İlk önce hiçe sayılmamak ister. İster ki bir etki yaratsın, dinliyeni — göreni, okuyanı — olsun. Fakat bazan bu amaca erişmek için yanlış yollara sapar. Tutar şekli meseleleri ile uğraşır. Bütün gücünü ona harcar. Gerçi sanat eserinde şeklin önemi büyüktür. Fakat bu konuda aşırı olmamak gerekir. Sanatcı yeni şekil yaratmağı ancak şartlar zorladığı ve gayri muhteva alışılan kalıplara sığmadığında düşünmelidir. Nedir o — değerli musikiciler yanında — Gershwin den Schönberg'e kadar çağımızı dolduran bestecilerin hali!

Sanat anlayışı ve teknik eski günlere baka çok değişti. Resimde minyatürle, şiirde dar aruz kalıpları ile yetinemez olduk. Musiki için de batı tekniğini kabul zorunluluğu var. Bu öyle apaçık ki, iyi niyetli herkesin kabullenmesi gerekiyor!

Nihat BURUŞUK

CUMHURİYETCİ İSPANYOL ŞAİRİ

LORCA

(Birinci sayfadan)

cidden çok zor bir iştir. Eser ana tez olarak bizde de hâlâ feci neticeleri ile sürüp giden kan davası, köy cinayetleri, kin, intikam hissi ve bunların cemiyette açtığı sosyal yaralar üzerinde durmaktadır. Geleceklerine körü körüne bağlı eşkâlî köylüler elinde bir bıçağın oynadığı menhus rolü böyle tüyler ürpertici bir şekilde belirten dünyada siz eser vardır. Lorca bundan sonra (Yerma), (Bernardo Albas Haus), (Donna Romita) gibi piyesler yazdı. Bunlar bütün dünya sahnelerinde büyük başarılarla karşılandılar.

Lorca'yı öldüren kirli faşist eleri aynı zamanda iğrenç tırnakları ile kendilerinin mezarlarını kazdılar. Kurbanları ise halkının ve dünyanın hürriyete susamış öteki halklarının gözünde ebedileşti.

Lorca ve Puçik insanlığın kurtuluşu için canlarını veren büyük sanat kahramanları olarak daima saygı ve sevgi ile anılacaklardır.

Eserin küçük sahnede oynanışı, umumiyetle başarılı oldu.

Ana rolünde Nevin Akkaya mübalağasız söylemek icap ederse en başarılı rollerinden birinde idi. Gelin rolünde Heyecan Başaran, Babada Ağah Hün, Leonardoda Sadri Alışık, güvey olarak Şükran Güngör mükemmeldiler. Diğer ikinci derecedeki rollerde oynıyanlar da aksamadılar. Kanlı düğünün sahneye konuşu, dekor ve kostümleri, ışık da iyi idi. Perde ve tablolar arasında çalınan İspanyol halk türküleri de eserin havasını tamamlıyordu. Fakat bu türküler o kadar hafiften geliyordu ki ancak bir mırıltı gibi duyuluyordu. Hülasa temsil başarılı oldu.

Ancak bir mühim noktaya temas etmeden geçemiyeceğiz:

Küçük sahnenin bu günkü fiyatları tam manası ile bir — Lüks sahne — dir. Memleket kültürüne hizmet etmek amacı ile hiç bir maddi fedakarlıktan kaçınılmadığını iddia eden bu müesseesenin kurucuları hali hazır fiyatları ile halkın küçük sahne temsillerinden faydalanmasına imkân olmadığını bilmemezlikten gelemezler.

Ertuğrul Muhsin gibi sahne hayatında boydan boya halka lâyık olduğu kıymeti veren ve Şehir tiyatrosunun başında iken — Bizim hakiki seyircilerimiz paradiyi doldıran halktır. — diyen bir sanatçımızın bu fikre karşı bilgane kalması da doğrusu çok acıdır. İşin doğrusu küçük sahnede ucuz halk matineleri yapmak ve bu sanat yuvasını halkın istifadesine açmaktır. Bunu kendisi de halktan olan büyük sanatçımız Muhsinden bekleriz.

S. Ş.

Ölümsüz İspanyol şairi Lorca'nın bir şiirini aşağıya alıyoruz:

YERMA'dan

İki ılık süt çeşmesi
Etimin çok derinlerinde
Dört nal giden atlı gibi
Çarpıyor kederimde

Eyvah benim memelerim
İkimizde körsünüz urbamın altında
Kumrular kanatsız, kumrular kör
Eyvah ensemde arıların vızıltısı
Mahpus kanımın acısında

Gel artık gel, benim sevdiğim, benim oğlum
Su tuz verir toprak meyva
Kanımız yumuşacık çocuklar
Bulut gibi tatlı yağmur getiren.

F. Garcia Lorca - Cahit IRGAT

Ve bir ağıt:

ŞAİR VE ÖLÜM

— F. Garcia Lorca'ya —

— I —

Ölümle beraber yürürken görülmüştü
Korkusuz onun turpanının önünde.
Gene de kuleden kuleye güneş
Çekiçler örsün üstünde
Örs örs üstünde ocaklarda
Frederico konuştu.
Ölümle neşeli, O kulak verdi
«Çünkü dün şiirimde arkadaşım benim
Gevrek sedası fısıldandı zaferlerin
Şarkıma parlaklığı sen verdin faclama
Gümüş tırpanın keskinliği
Etsiz kemiklerinin şarkısını söyliyeceğim
Gözsüz göz çukurlarının
Rüzgarların uçurduğu saçlarının,
Penbe dudaklarının öpülmüş olan
Bu gün de dün gibi
Çingene, ölümüm benim
Böyle arkadaşlar beraber sen ve ben
Son nefesi Granadanın.. Benim Granadam.

— II —

Havada erirken görülmüştü
Susun arkadaşlar
Elhamrada taş ve ruyalar
Bir mezar şair için
Bir kaynağın üzerinde, suyu ağlıyan
Ve ebediyen seslenen
Suç işlendi Granadada... onun Granadası.
Antonio Machado — Memet FUAT

NOTLAR:

RESİD

Sanat mevzimine girerken insanoğlu değişen ve yenileşen dünyanın sanatçı üzerinde etkisini görmek istiyor. Çünkü sanatçıyı sosyal olaylar içinden sıyrıpta seyrettiğimiz gün hareketsiz, enerjisiz, mumyalaşmış bir dünya içinde buluyoruz. Hareketsiz insan topluluğunun bulunmadığı gibi, bugünkü sanatçı da bu hareketin içinden kendisini kurtaramaz; fildişi kulesine çekilemez. Yenilik savurduğunu sanan sanatçılar herşeyden önce toplumun isteklerine, kültür gelişmelerine yardım etmek zorundadır. Kendi dertlerini çevresinin karakteristik yönlerini bulamayan seyirci için sanat eseri, manasız karmankarışık acayip kalmağa mahkûmdur.

Sanat mevsiminin ilk sergileri yine eski yılların arayışları ve vurdum duymazlıkları içinde.

Leylâ Gamsızın Fransız konsolosluğu galerisinde açtığı sergide geçen yılların değişmeyen havasını buluyoruz. Yalnız renklerinde bol turuncu sarılar, siyah fonlar, sıcak renkler yerine bu sefer soğuk renkleri denemiş. Bedri Rahminin kopyacılığından kurtulmak isterken Matisse'in havasına, Gauguin'in kahverenkleri ve acı yeşilleri içine düşüyor. Picasso'nun morlarının, mavilerinin etkisini unutamamış. Ayrıca sergi bize Leylâ'nın kendi eserlerinin etkisi altında da kaldığını gösteriyor ki bu tehlikenin kendisidir. Tekrarın içinde bocalamaktır, yaratıcılık kısırlığını gösterir. Bu taraf yalnız Gamazda değil, diğer bütün yeni ve ileri geçinenlerde gözüküyor. Sırası geldikçe hatırlatacağız.

Sergideki tabloları tesir yönünden gruplayabiliriz.

1 — Tütüncüevi — Gelinlik kız — Köy odası...

2 — Düzce — Sarı papatyalar — Hendekten peyzaj..

3 — Köy Gelini — Sarı kırmızı gibi tablolar birbirinin etkisi altında yapılmışlar gibi..

Renklerin dağılışı, desenlerin benzeyişi hareketsiz, ölü birer satıh halinde. Oysaki renklerin aydınlığı bunlardan eserleri kurtarmak istiyorsa da duygusuzluğun,, ifadesizliğin tesirinden kurtulamıyorlar.

Sonra, yer yer non-figüratifin izleri gözüküyor. Peyzajlardaki ağaçların dalları, acenice olduğu gibi sanatcının bu yönde de moda tesirinden kurtulamadığını gösteriyor.

Bunlar resmin teknik tarafı. Oysa ki sanatcı için muhtevanın gerçek olan yön önemlidir. Gamsız etrafiyle ilgilenmemiş. İstanbuldaki çevresinin etkisinden de kurtulamamış. İstanbulun o muazzam kimuldanışı karşısında geçen sergilerinde olduğu gibi nasıl ilgisizse, nasıl kozmopolit muhitin basitliğini ifade edebilmişse, İstanbul dışında, (Hendek ve Düzcedeki) hayatı ayni basitlik içinde. Tabloları çevresinin kodaman ve konforlu binalarının, şık insanlarının havasını, ayni muhit içinde yaşıyan sanatcıların iyimserliğini taşıyor. Hendekin kerpiçten evlerini romantizm içinde köşke çevirmiş. Hendek, villâ gibi evler, pariak geniş caddeler ve düzlükleriyle, sokaklarında volta atan insanlarıyle refah içinde. Gamsız sanatcı da penceresinden kapısının önünden bu güzel manzaralara hayran olmuş. «Gelinlik kız»ı kedersiz, hastalıktan uzak güzel kilimlerle döşenmiş evinde istirahatte «Köy Odası» şehir odasının havasıyle dolu. Hani Şark odasına özenilerek döşenmiş apartman odalarını aadırıyor. Meğer hiç haberimiz yokmuş. Hayat standardı yükselmiş. Herkes hayatından memnun Ne mutlu Hendek'tekilere. Sonra sanatçılarımızın yeni geçinenleri önlerine hamur teknesini almışlarcasına kilimin parlak renklerini çininin çömbüşünü, mozayikların ağırbaşlı renklerini yoğuruyorlar. İyi ama, kilimi dokuyanların, çininin reklerini yaratanların iç dünyasına inemiyorlar. Onlara dokutan, boyatan sabrın nedenleri nelerdir? O insanlar göz nurlarını ve emeklerini ne pahasına veriyorlar.

Bugün sanatçıyı yeni ve ileri yapan taraf insan yığınlarının bu türlü ned nedenlerle dolu dünyasını aydınlatmasıdır. Renkteki yeni ve ilerilik, muhtevadaki zenginlik, cürretkârlık ve ilerlikle yapar. Artık ressam cambaz olmuş renk oyunlarıyle aşık atamaz durumdadır.

Fethi Karakaş'a gelince,

(Sonu dördüncüde)

TÜBAV

Hikâye

Çocuklu Köylü Misafirler

MEHMET ABİDİN ÖZKAN

Gecenin geç vaktiydi. «Ben geldim» gibilerden birkaç defa öksürerek kapıyı açtı. Karısı daha uyumamıştı. Sobanın yanına oturmuş iskambil falına bakıyordu. Ona doğru yaklaştı. Yüzüne bir alkol kokusu bırakarak:

— Çocuklar nerede? diye sordu.

— Odalarında uyuyorlar. Sacit beıki de hala çalışıyor. Ne olacak?

— Hiliç... Bilmezmişsin gibi!

Kadın kendine has bir eda ile fıkırdadı. Fakat o gece onun isteklerine uyacak vaziyette değildi, üzgündü. Yapmacıklı bir gülümseme ile:

— Biliyor musun? dedi, akşam iki köylü misafir aldım. Az uz da beklemedik seni. Darılmıyacaksın ya?

— Ne münasebet? Tuuh, bu kadar da geç kaldım. Mustafa ağa olmasın? Ali ağa?

— Onlar değil ama yine bizim köyden bir karı koca.

— Allah, Allah! Bunlar da kimmiş? Göz küllemek için ne getirmişler bakalım?

— Hiçbirşey. Bunlar çıplak takımından. Öyle yalvardılar ki... Doğrusu içim sızladı.

Mahmut Tamcan kızgınlığından alt dudağını çiğnemeğe başladı.

— «Bir bu aksıktı» diye geçirdi içinden. «Hiç işimiz yok da dağ ayılarına içimiz sızlayacak. Leş gibi kokmuş heriflerdir zaten. Mübarekler bit kumkuması. Bakmışsın okulda Sacidin boynunda bir tane bulunuyor. Nauzubillah! Çocuk mahfoldu demektir. Öğretmen aç ağzını diyecek belki de. Yapmıyorlar değil. Hayır, yalvarmağa karnım tok. Onları hemen kapı dışarı etmeliyim».

— Söyle bakayım, dedi sertçe, nerede yatırdın onları? Yukardaki odada mı?

— Hayır, efendim, kilerde.

— Ah bir oraya çıkaraydın da göreydin halin ne olacaktı. Hele yüzlerini görelim bir...

Hızla kalktı. Terliklerini giydi. Kadın onları kovacağını anlamıştı.

— Gitme, diye yalvardı. Küçücük bir de çocukları var. Vakit geç, dışarısı ayaz.

— Dedeleri de yok mu bari? Dışarının ayaz oluşu benim kabahatim mi? Allahın bileceği şey o, ben karışamam. Bunları kapı dışarı edeceğim dedim, o kadar. Hem anlıyalım, bu evin hakimi sen misin, yoksa ben mi? Nasıl olur da kendi başına iş yapmağa kalkarsın? Ne duruyorsun? Yarın öbür gün aşıklarını da getirsene!

Kadın utancından renkten renge girdi. Gözleri yerde, fısıldadı:

— Ayıptır, sus duyuyorlar.

Mahmut Tamcan bu defa inadına yırtınırcasına bağırmağa, tepinmeye başladı:

— Ne demek, dilimizi mi bağlıyalım yani? Ben kendi evimde hür değil miyim? Bağırırım, çağırırım, takla atarım. Kime ne bundan? Hem sen kim oluyorsun da karşıma dikiliyorsun? Yıkılsana şöyle!

Dirseğiyle onu göğsünden itip avluya çıktı. Kilerin kapısını çarparak açtı. Elektrik düğmesini çevirdi. İlk bakışını çeken biribirlerinin aynı, nasırlı, kirli, altları yarık iki çift ayak oldu.

«Tamam dedi içinden, işte aziz misafirlerimiz — Hey, hiiişt, keyfler nasıl? Kalkın da bir konuşalım be yahu.

Karı koca yorğanı başlarından aşırmışlar nefes almaktan da korkarak, sessiz akibetlerini bekliyorlardı. Evin hanımı: «Bey hiç köylü istemiyor demişti. Eskiden o kadar kızmazdı. Fakat bir gün yakasında bir bit bulunca...».

— Hiiişt... Gebermediniz ya.

— !!!!!

— Vay efendim vay! Kendinizi çakal öldüye vuruyorsunuz ha! Ben bu numaraları yutmam. Kalkın diyorum, yoksa fena olacak!

Onlarda hala ufak bir kıpırtı görmeyince kızdı. Bunu kendine bir saygısızlık, bir karşı koyma saydı. Öfke bir anda kıpkırmızı yüzüne dağıldı. Tabanlarının altına tekme ile vurarak:

— Haydi defolun, defolun diye bağırdı. Burası ne babanızın evi, ne de kerhane.

Bu gürültüye minik çocuk ta uyandı, ağlamağa başladı. Karı koca da doğrulup oturdular. Erkek eliyle alını oğuşturuyor, manasızca bakınıyordu. Sonra ani bir kararla ayağa kalktı, karısına:

— Yekin dedi, yol görüktü gayrim.

Sesi keskince ve düşmanca çıkmıştı.

Tam bu sıra Melahat Tamcan çıka geldi. Yüz basamak merdiven çıkmış gibi rengi uçuk soluyordu. Sağ elini köylü erkeğin göğsüne doğru kaldırarak:

— Burada kalacaksınız, dedi.

Kocasına döndü:

— İnsanda biraz da vicdan olur. Onlar senin sırtına binmiyorlar ya. Taş üstünde, şu kuru hasırda sabahı çıkaracaklar. İstersen beni boşa, istersen öldür. Artık kan yüreğime oturdu.

Mahmut Tamcan ağzı açık on beş senelik karısına şaşkınca baktı. Birgün olsun onu bu kadar hiddetli, böyle korkusuz görmemişti. Titreyen ince etli dudaklarını, kömürümsü gözlerini garipsedi. Alt çenesini sağa sola oynatarak dişlerini gıcırdattı. Onu kolundan sıkıca yakalayıp:

— Defol, dedi, sonra pişman olursun.

Kadın silkinip kolunu kurtardı. Geriye doğru birkaç adım atarak:

— Alçak adam, diye, bağırdı. Yediğin de, iştiğin de köylülerin. Sen içmeden başka ne yaparsın, ihtiyar zampara. Yılda bir gider, bin getirirsin. Topraklarının sınırını, ağaçlarının sayısını bilmezsin. Onlar eker, biçer, toplar, verir. Bir de kuru bir hasırı çok görürsün. Ben onların yerinde olsam... Fakat ne desen de, istersen de zor et, burada kalacaklar işte..

Daha fazla devam edemedi. Son kelimelerini zorlukla söyleyebilmişti. Ardından hiddeti de söndü. Yerini daha şiddetli bir pişmanlığa bıraktı. Kendini tutamayıp ağlamağa başladı.

Demindenberi kafası eğik, boş bir tulum gibi pörsümüş duran köylü erkeği birden canlanmıştı. Yumrukları sıkılı, patavatsız, hiçbir şeyi umursamayan, inatçı bir tavırla Mahmut Tamcanın ta gözlerinin içine bakıyordu.

Gece saat 11 i geçmişti. Her taraf ölü sessizliğinde idi. Mahmut Tamcanı öldükarımın yüzünden oldu bütün bunlar, diye düşündü. Yoksa şimdi defolup gitmiş olacaklardı. Karı kısmının aklı bir şeye yetmez zaten. Ama bu gece neler de söylemedi. Ne ise alacağı olsun. Onbeş değil isterse yirmi senelik olsun. Puh, karı dediğin bir eski pabuç. Beğenmedin mi atıver ayağından. Bu olmasa bir başkası. Çok şükür malım mülküm yerinde. Ayağımı öpen gelsin. Benim kaltak ta öğrensin bakalım alçak kim imiş. Hem çatlatmak için de illâki şu siyah önlüklü liseli kızlardan bir tane alacağım alırsam.»

«Eh, dedi, hepsinin canı cehenneme, artık uyuyalım».

Yorğanı başından aşırdı, zorla gözlerini kapadı. Gel gelelim yine zihni köylülerin meselesine takılmış kalmıştı; uyuyamıyordu.

Kendini köyüne geçerken gördü. Elinde gümüş işlemeli kırbacı, atı üzerinde. Tam meydan yerine gelince koca bir kalabalıkla karşılaşıyor. Ortada, şöyle yüksekçe bir yerde karısı. Gözleri halka halka, saçları dağınık.

— Aptallar, diyor, ekiyorsunuz, biçiyorsunuz, sonra gel diyorsunuz paylaşalım. O ne topraklarının sınırını, ne de ağaçlarının sayısını bilir. Bir gelir bin alır. Çalışmadığınız gün yoktur; gözyaşsız gününüz de. Ne imiş? Mal onun. Nereden? Dedesi Rıza Ağadan mı? Fakat o kestiği kestik, biçtiği biçtik bir aşkiya idi. İhtiyarlara sorun isterseniz. O sizin dedelerinizden aldı bunları. Bütün bu topraklar, bu ağaçlar sizindir.

Kalabalık yeri göğü sarsarak:

— Bizim, bu topraklar bizim.

— Hasan iki salkım üzüm kopardı diye muhtar odasında dayaktan geberecekti. Asıl hırsız onlardır. Asma ağacının kendisi Hasanındır.

— Asma ağacının kendisi Hasanındır.

— Köyünüzde bunca keçi koyun sürüsü. Hanginizin içecek sütü, yiyecek peyniri, yağı var? Bu sürürler burada doğdu, büyüdü. Buradaki otlaklarda otluyor. Onlar da sizin.

— Keçiler, koyunlar, otlaklar bizim.

— Bu dağlar, taşlar, çam ağaçları, akan sular, mavi gök... Hepsi hepsi sizin.

— Çamlar, ağaçlar, akan sular, mavi gök... Hepsi hepsi bizim.

Mahmut Tamcan doluya tutulmuşçasına korkuya tutuluyor. Atını sağ taraftaki yoldan hızla köyün dışına çıkarıyor. Yollar birken iki, beşken on oluyor, biribirine karışıyor. Kulaklarında da kalabalığın uğultusu:

— Bu topraklar bizim... Asma ağacının kendisi Hasanın...

Birden yorğanı başından çekti. Yatağına oturdu. Karanlık sessizlik bile manasını değiştirmiş gibiydi. Kalkıp elektriği yakmak istediyse de üşendi

«Ne saçma şeyler, diye kendi kendine söylendi. Şu iki pis mahluktan mı bu kadar korku? Bu gün kimse kimsenin kılına bile dokunamaz. Anasını ağlatırlar adamımın. Nahiyeye bir haber, tamam. Ondan sonra sen çubuğunu tüttür de keyfine bak.

Sulh sükun dünyası bu.

Tekrar yorğanına gömüldü. On tarla gezmiş kadar yorulmuştu. Az sonra da uyudu..

★

Sabaha doğru henüz beyaz duvarlar esmerimsi idi. Mahmut Tamcan gürültü duydu, uyandı. Tuhaf oda kapısı açıktı ve eşikte biri vardı. Gözlerini birkaç defa kırptı. Bu köylülerdi. Önde erkek, onun yan tarafında, biraz arkada kadın.

— Ne var? diye, korkuyla sordu. Galiba kapıyı açamadınız.

Aradan uzun süren bir sessizlik geçti. Neden sonra köylü elleri arasındaki çocuğu uzatarak:

— Şimdi sen yekin de hesaplaşak, dedi. Hössün deyi mahsümün ağzını tıkadıktı... öldü.

DAĞLARIN ARDI

Dik yürüyüp
Yüksek sesle konuşan
insanlarla meskûn yaylalarımız
deniz yüzünden binlerce metre
yüksekte durur.
Dağlarımız vardır geçit vermez
dağlarımız vardır sularını
eğilip avucunla içemezsin;
donar parmakların.

Yarı yardan ayıran
dağlarımız vardır
bakıp bakıp boynun bükülür önünde
Çankların kaviyse geç kardeşim
gurbet yolu bu yoldur
tek yüreğin pek olsun.

Köroğluya kale olan
benimde bakıp bakıp
Köroğlu olasım geldiği
dağlarımız vardır.
Aşağılarda parıldıyan sulardır
ağır mandalar yaslanır çamuruna
ve kayaların arasında kılçıksız balıkları..
Üstünde tahta sallar
tenbel tenbel yürür.

Nehir boylarında kavaklar;
nehirler yatağında
kavak-kavak yürür.
Yer olur sıtma yapar
Yer olur değirmenler döndürür.
İnsanları yeşilden güldüren
yer olur.

Toprak kısır, su acı
Vatandır geçemezsin.
Ağaçlar yemiş vermez
güneş tepenin üstünde
vatandır geçemezsin.

Gurbet elde de
Kahveler hanlar olur vatanın.
Elin boğrunde kalır
kimse bilmez halini
memleketin garip kişisi
çaresiz dağlar ardındasın.

Arif BARİKAT
1945

NOTLAR:

(Üçüncü sayfadan)

Fethi bilinen Fethi. Dürbünün ters tarafiyle uzaktan ırgat muhitlerini seyrediyor. İstanbulun cazip görünen tarafı neresi? Köprüden görülen uzun minareli cami limanlığı üzerinde külfetsiz gibi görünen kayıkçıların karşıdan karşıya insan taşımaları, kayığın ve küreklerin bulanık suya akseden gölgeleri... Bütün bunlar hoşa giden peyzajlar. Üzüntüsüz İstanbul. Tam üzüntüsüz, ilgisiz yaşıyan sanat severlerin manzaraları. İyi ama ya o sanatçı dürbünün gerçek tarafı ile baksaydı. Uzakta, Haliçte, kayıktan yükleri sırt ların da indiren-bindiren ırgatlar nasıl gözükecekti: Emeklerinin tükenmyen ıstırapları çehrelerinde gözükecek, seyredenlere bir şeyler düşündürecek ve gerçeğin acılığını hatırlatacaktı ve hayat dinamizmini yaşıyacaktı. Bu türlüsü hoş değil, korkutuyor insanı.

Geniş geniş caddeler, bol bol camiler, biribirini kesen gemi direkleri, insan kalabalığı. Bunlar uzaktan kolay ve hatasız gözüken şeyler ve sonra desen hatalarını örtüyor. Çerçeve içine yerleştirme tekniğini öğrendin mi her şey tamam. Tekniğin cüretkârlığını ne yapsın? Sonra muhteva nasılsa dinamizm istemiyor. Çerçeve içinde peyzaj güzel gözüküyorsa yeter. Yoksa aksi:

«Hepsi de çınar gibi
Yahut veremlidirler.»

şeklinde ortaya çıkacak. Bu ise peyzaj sevenleri korkutur ve iğrendirir.

Yağlı boya tabloları alttan ışıkla parlatılmış, renkli boyanmış fotoğraf manzararlarını hatırlatıyor. Vitrinlere yapılan renkli manzaralar gibi. İşin fantazi tarafı. Oysaki o kuvvetli teknik içinde, gerçek olan yaşıyabilir.

Azra İnal, işin fantazı tarafında. Soğuk, deniz ve gök fonu üzerine kayalara serpiştirilmiş ayni tondan kırmızılar. Siyahın yanına beyaz lazımdır diye deniz kuşlarını poemik bir manzara haline getirmek istemiş. Salon kızlarının bol bol portreleri ve gamsız kasfetsiz şilrleri üzerine bir iki fırcayla çiziktirdiği çıplak kızlar. Resim sanatı için bunlar çok bile.. Sanatcı duygusu varya bazen şair, bazen ressam olmak büyük zevk.

TİYATRO - AKTÖR - HALK

Tiyatrolarımıza dikkat ederseniz sahneyi açarken dünün yerleşmiş kıymetlerinden medet ummayı kalabalıklarını genişletmek için biricik çare sayıyorlar. Amma bu gayret tabir caizse «mahalline masrûf» oluyor mu? Hayır efendim olmuyor. Kaç yüz yıl evvelki hayat şartları ve o şartların gerektirdiği «serencâm»ları günümüzün seyircisi tıpkı bizim Fuzuli'nin divani ağzıyla bir tutup tuhafsayıp yadırgıyor.

Sonra bir de aktörün bir sanatçı olarak taşıdığı sorum var. Şairimizi, ressamımızı, romancımızı, hikayecimizi ince eliyip sık dokursak bir kısmının halka karşı olan görevini yaparken yahut yapmağa çalışırken görüyoruz. Acaba aktörümüz, rejisörümüz tiyatroda ne durumdadır? Yani bilhassa Tiyatro gibi batılı memleketlerin ekmekle fabrika ile bir tutmakta haklı oldukları bir sanat kolu memleketimizde halka olan borcunu ödemekte midir? Görüyoruz ki halkımız gerçek ve kendisinden gelen sanat eserine ilgisini hiç te esirgemiyor. Esirgemiyor amma Tiyatroda sulu bir komediyle gerçekler üstü bir dramla karşılaşmaya can attığı yok.

Tiyatrolarımızda dekoratöründen aktörüne kadar topyekün bir anlayış inkilabı yapmak zorundamıyız, değil miyiz, bu tartışmaya kıyasıya girişip problemi çözmek zamanı çok gecikmiştir. Tiyatroya düşen onarıcı ödev bu gün menfi yönde işliyor.

Sözün kısası sanat eseri halkın içinden gelmiyor. Aktör ojesi ile manikürü, ruju ile fildişi kulesinde uyuklayıp sahte anlıyışlara körü körüne bağlı, Holivut reklamlarının gönüllüsü oluyor da halk bir yanda, tiyatro sahne ortasında kalmıyor mu?

YERYÜZÜ
Siyasi imtiyazı haiz fikir, sanat dergisi.
Sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden:
MEHMET ABİDİN ÖZKAN
Abone: 6 aylık 200, yıllığı 400 Kuruş.
İdare yeri: Çeşnigil sok. 3 - Cağaloğlu.
Müracaat adresi: P. K. 38 - Aksaray.
Çituri Biraderler Basımevi.